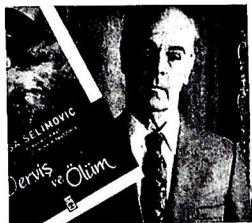

Dərviş və ölüm

(*Məşə Səlimoviçin xatirəsinə*)

Dərviş
Ata
Hasan
Qadın
Qazi
Keşikçi
Müsəllim
Qaçqın, həm də Məhbus
Molla Yusif
Qara Zaim
Müfti
Malik
Hafiz Məhəmməd
1-ci gözətçi
- bunlardan biri Kölgə də ola bilər
2-ci gözətçi
Camal
Oğlan
Qız

Dərviş Əhməd Nurəddin əlində şam gəlir. Əlindəki şamdan səhnənin müxtəlif tərəflərində qoyulmuş iri şamları yandırır. Sonra da başını qaldırıb camaatı nəzərdən keçirir. Hardansa azan səsi eşidilir. Əhməd Nurəddin asta-asta öz moizəsinə başlayır.

Dərviş. Ey Adəm övladları...
(*Bunu deyib Dərviş uzun, dərin bir sükuta dalır. Və üzünü yana çevirib sanki ürəyində danışmış kimi kənara*) Qorxuram nədi? Yox. Nədən qorxmalıyam? Belkə çıxım gedim? İçindəki qəzəb, qüسسə məni daşa döndərə bilər. Gərək danışsam. Ən azı o bədbəxtə görə...
(*Yenidən üzünü camaata sarı çevirir*)
Ey Adəm övladları! Mən sizə moizə oxumaq fikrinde deyiləm. Lap istəsəm də oxuya bilmərəm.

Özüm barədə sizə bir söz deməsəm yeğin məni qınayarsız. Qardaşlar, məni məzəmmətdən keçib. Çünki, dərdim böyükdür. Yegənə qardaşım günahsız olaraq zindana salınıb. Qırx yaşım var. Təkyenin şeyxi olan mən - Əhməd Nürəddin, qardaşımın nə üstündə tutulduğunu hələ də öyrəne bilməmişəm. Nə on yaş böyüyəm ki, qocalıq məni qiyamdan çəkirdiydi, nə də on yaş kiçiyəm ki, heç nəyin fərqiyyə varmayam. Cavanlığın ötüb keçən elə bir dövrüdü ki, bu vaxtı adam heç nədən qorxub çəkinmir. Hətta özündən də. Mən bu zəifliyə görə xəcalət çəkmirəm... İndisə, hər kəsən buyurun gedin evinizə. Qoyun mən öz dərdimnən tək qalım. Ürəyimdəkini açıb dedim, üstümdən dağ götürüldü. Ya ulu Tanrı! Gücümüz çatmayıanı bizdən umma! Bizi xatadan-bələdan uzaq elə, bizə rəhmin gəlsin, səbr ver!

(ağlayır)

(Səhnənin digər bir küncündə işıq yanır və həmin işığın altında ahul kişini görürük. Qoca asta-asta Dərvişə sarı gəlir. Baxışları ona tərəf zillənib. Bir müddət beləcə sakit dayanıb bir-birinə baxırlar.)

Dərviş.

Ata... *(əyilib qocanın əlindən öpmək istəyir, qoca qoymur. Adı tanışlar kimi əl verib görüşürlər. Sonra da Dərviş özünü saxlaya bilməyib qocanın köksünə sığınır.)* Təkyəyə niyə düşməmişəm? Heç tanımadığımız adamlar gecəni gəlib bizim təkyədə qalır.

Ata.

Dünən gəlmişəm.

Dərviş.

Karvansara - yaxını, dost-tanışı olmayan adamların yeridir.

Ata.

Əziyyətlər. Gününtadan sonra qayıdıram. Yolda qohum evində gecələm.

Dərviş.

Bir-iki gün qalaydım.

Ata.

Niyə qalım?.. Bizi atıb getdiyiniz bəs deyil, üstəlik başımızı bəlaya da salırsız.

Dərviş.

Havaxt eşitmisən?

Ata.

Çarvadarlar xəbər gətirdi.

Dərviş.

Sən də durub düzəlmisən yola.

Ata.

Neynəyim, gəldim, görüm nə məsələdi. Sənin ki, burda hörmətin var. Başbilənlər tanışındı. Bizim uşaq neynəyib?

Dərviş.

Əşsi, cavandı da... Ağzından söz qaçırdıb.

Ata.

Nə sözdü ki? Sözdən ötrü adam tutallar?

Dərviş.

Bu gün müsəllimə dəyəcəyəm. Taqsır-günahınnan keçəllər.

Ata.

Bəlkə mən də gedim? Deyərəm, bizim uşaq bu vaxtacan bir nalayiq iş tutmayıb. Bədəbədədə ayağına düşərəm, yalvarıb-yaxarıram, qoy bilsin ata dərdi nə olan şeydi. Lap istəsə pul da verrəm. İnan, var-yoxumu sataram, tək uşağı açıb buraxsınlar.

Dərviş.

Buraxallar, fikir eləmə.

Ata.

Qayıdıb gələncən oturub karvansarada gözlərəm. Tələsən yerim yoxdu. Olan-qalanımı satmağa hazırım, tək balamı buraxsınlar.

Dərviş.

Allah kərimdi. *(Sonra atasından aralanır, elə o andaca orda işıq sönür, ata qeyb olur, Dərviş tamaşaçılara üz tutur)*

...Kişinin ümidini qırmaq istəmədim, deyə bilməzdim ki, mənim hörmətim şübhə altındadı, üstəlik qardaşımın günahından mənə də pay düşür. Onsuz da kişi məndən əlini üzüb, ondan ötrü yoxam, birəcə oğlu sağdı. Gərək hamıya da belə deyeydim: ay camaat, atamın birəcə oğlu qalıb, barı onu qaytarın. Mənsə ölmüşəm, Allah dərviş Əhmədə - mənə rəhmet eyləsin. Amma, qardaşımı zindandan qurtarmaq üçün kimə desən yalvarıb-yaxarmağa hazırım.

- (At kişnərtisi və at ayaqlarının səsi eşidilir)*
- Həsən.** Ayrısı olsaydı, baxmazdım, tapdayıb keçərdim. İnsanların çox parası at ayaqlarının altında qalmağa layıqdi. Sənin yanından elə-belə ötüb keçmək olmaz!
- (Həsən Dərvişi bağına basıb bərk-bərk qucaqlayır)*
- Dərviş.** Neçə aydır görülmürsən.
- Həsən.** Dünyanı görməkçün gerek dərviş olub gəzəsən. Hücrəyə qapanıb qalmaq mənə yaraşmaz.
- Dərviş.** Sorağın uzaqlardan gəlir.
- Həsən.** Bir yerdə dura bilmirəm, Əhməd. Su kimi bir şeyəm, gerek harasa axıb gedəm, bir yerdə qalsam, kif atıb iylənməm.
- Dərviş.** Əsl dərviş sən sən.
- Həsən.** Sən də elə bil gün altı qaralmısan.
- Dərviş.** Dərd-sərdi də.
- Həsən.** Bilirəm.
- Dərviş.** Sən hardan bilir sən, neçə aydı burda yoxsan.
- Həsən.** Bəd xəbər ayaqdan itidi. Nə üstə tutulub?
- Dərviş.** Heç bilirəm ki...
- Həsən.** Bir günahı olsaydı, ucunnan-qulağınan eşidərdin.
- Dərviş.** Bu vaxtacı kimsənin toyuğuna kiş deməyib.
- Həsən.** İş olanda heç nəyə baxmır. Ürəyim ona da yanır, sənə də. Harda yatır?
- Dərviş.** Qalada.
- Həsən.** Nə işə... Axşam gəlib dəyəərəm.
- Dərviş.** Qapım sənin üzünə açıqdi.
- Həsən.** Hafiz Məhəmməd necədi?
- Dərviş.** Yaxşıdı.
- Həsən.** Hamımızı qəbrə yola salmasa, gedən deyil... Yaxşı, sən qoyub oturma, iş keçən adamları gör.
- Dərviş.** Necə bilir sən, bəlkə qaziyə ağır açım? Hər halda sənə qohumluğu çatır, yeznəndi.
- Həsən.** Nə bilim, vallah. İnanmıram onnan bir xeyir gələ. Hər halda, sına da.
- Dərviş.** Nə bəhanəyənin gedim?
- Həsən.** Hər cümə Hafiz Məhəmməd bizə Quran oxumağa gəlir. Onun yerinə bu dəfə sən gəl.
- Dərviş.** Hafiz Məhəmmədin xətrinə dəyməz ki?
- Həsən.** Ancaq, demə, məni görmüsən. Onlar havadan iy biləndi.
- (Həsən gedir)*
- Dərviş.** *(tamaşaçıya ələ bil moizə tərzində danışır)* ...Orasından agahdım ki, qardaşımın həbsi bərədə sərəncamı onun kürəkəni - qazi Ayni əfəndi imzalayıb. Əvvəlcədən öyrəndim ki, Həsənin atası can üstədədi, ona ürk-direk verəcəyim sözləri də əzbərlədim. Yeni - "Ölüm əcəldi, bütün işlərimiz ona hazırlıqdi, günlər keçdikcə biz əcələ yaxınlaşırıq. Onu bir gün, yaxud birçə saat uzatmaq üçün dəridən-

qabıqdan çıxmağa dəyərimi? Bu dünyadakı ömür fanidi. Ölüm - cismin bir haldan o biri hala keçməyidi. Ruh müstəqil yaşamağa başlayır və sairə..." Xəstəni axtarıb tapmaq üçün ətrafa göz gəzdirəndə, taxtın üstündə oturmuş, gözəl bir qadın gördüm. *(Qız olan künc işıqlanır)*. Çətin işə düşdüm. Axı özümə söz vermişəm. Qadın tayfasına gözücü də olsa bir də baxan deyiləm... Amma, yaşmaq altından süzən o gözlərin parlıtısı canımdan keçdi.

(Dərviş qadından xeyli aralı xalçanın üstündə əyləşir)

Qadın.

Hafiz Məhəmməd gəlməliydi.

Dərviş.

Xəstədi. Əvəzinə mən gəldim.

Qadın.

Nolar... Elə sən də bu ailəyə məhrəm adamsan.

Dərviş.

Sağ ol.

Qadın.

Bu barədə danışmaq mənimçün çətindi. Hər adama deyəmməzdim. Amma sən dərvişsən, çox görüb, çox şey eşitmisən. Qardaşım Həsəni tanıyırsan yəqin?

Dərviş.

Tanıyuram.

Qadın.

İstəyirəm, onnan bağlı sənə bir söz deyim.

(Qadın yaşmağı açır, Dərviş istər-istəməz başını qaldırır ona tamaşa edir).

Qadın.

Fikrin məndə olsun.

Dərviş.

Eşidirəm... Buyur, buyur.

Qadın.

Qardaşım İstanbulda oxuyub. Atam həmişə onnan fəxr eləyib. Ancaq Həsən birdən-birə dəyişdi. Hərbi qulluğu atdı, tayı olmayan birisiyənlə evləndi, gədə-güdəynən oturub-durdu, içkiyə qurşandı, var-dövləti söküb-dağıtdı. Hələ başladı olmanın mərkəklər qoparmağa. Anamızdan qalan şeylərin yarısını satıb. Atam nə qədər yalvarıb-yaxardı, söydü-hədələdi, xeyri olmadı ki, olmadı. Dərdindən azara düşdü. Deyir, - iti görüm, qurdu görüm, Həsəni görməyim. Nə qədər yalvarıb-yaxardım, ağlamaqdan gözlərimə tor gəldi, *(qadın yalandan ağlamsınır)* ...kişini inandırma bilmədim. Nə başını ağrıdım... atam Həsəni vərəsəlikdən çıxarmaq istəyir... Dərviş Əhməd, səndən birçə xahişim var. Həsənlə danış, vərəsəlik hüququndan könüllü əl çəksin, yoxsa atamın qarğışına gələr, nəslimizin adına ləkə düşər. *(bir müddət susub bir-birinə baxırlar)* Ayni əfəndinin mənim bura gəlməyimdən xəbəri yoxdu, onsuz da ata-oğul arasına girmək istəmir. Mənbilən, Həsən sizin təkyədə tez-tez olur, nə yaxşı ki, arabir abırlı adamlardan oturub-durur.

Dərviş.

Mən Ayni əfəndini görmək istərdim, bir iş barədə. Qardaşımın taleyi ondan asılıdı...

Qadın.

Ayni əfəndini görməyinə görərsən, sən dediyim məsələni yaddan çıxarma.

Dərviş.

Çıxmaz. Həsəni yola gətirmək mənim boynuma. Sonrası da var ki, sizlərə dəyən ziyan ələ bizim ziyanimızdır. Amma, yeganə varisi tutarlı səbəb olmadan paydan məhrum olmək asan iş deyil.

Qadın.

O qədər səbəb var ki...

Dərviş.

Mən məhkəməlik işi nəzərdə tuturam.

Qadın.

Onsuz da atam onu paydan çıxaracaq.

Dərviş.

Atanız yaşlıdı, həm də xəstə. Həsən də məsələ qaldırıb sübuta yetirər ki, atam qərar verəndə huşu başında olmayıb, ya da onu dilə tutan, qulağını dolduran olub.

- Qadın.** Kimdi onu dilə tutan, qulağını dolduran?
- Dərviş.** Ayni əfəndiyə görə işə yəqin ki, burda baxılmaz. Həsənin də öz adamları var.
- Qadın.** Elə ona görə Həsəni yola götürmək lazımdı. Sən bilən, yumşalar?
- Dərviş.** Gərək inandırasan.
- Qadın.** O sənlıkdı.
- Dərviş.** Çalışaram.
- Qadın.** Mən yaxşılıq qədri bilənəm. Ailəmizin ad-sanı hər şeydən əfzəldi.
- Dərviş.** Çalışaram. Amma, gərək günü bu gün Ayni əfəndini görə.
- Qadın.** Ayni əfəndiyə deyərəm, səni qəbul eləyər.
- Dərviş.** Hə-yoxun çatdırram sənə.
- Qadın.** Çalış Həsəni inandır. Xəcalətindən çıxaram.
- (O küncdə işıq söniür. Dərviş tamaşaçıya yaxın gəlir).*
- Dərviş.** Mən yüz dəfə ölümnən üz-üzə gəlmişəm, amma qorxmamışam. Qılıncımı dişimə tutub çaydan keçən vaxtım olub. Güllədən qaçmamışam. İndi mənim günümə bax ki, qotur bir keşikçi nədi, onun da qabağında tir-tir əsirəm... Nə işə qazinin qəbuluna günortadan sora düşə bildim. *(Səhnənin bir küncündə işıq yanır və qazini görürük. Onun çöhrəsindəki müəmmalı təbəssüm axıra qədər qalacaq. Dərviş Qazinin önündə diz çöküb oturur).*
- Hörmətli Ayni əfəndi, qardaşımdan ötrü sizə iltimasım var. İnanın zərrəcə taqsırı yoxdu. Neçə vaxtdı zindana salınıb, bu günəcən nə öldüsü var, nə qaldısı.
- Qazi.** Allaha və məşhər gününə inanan şəxs öz atası, qardaşı, yaxud qohum-əqrəbası olsa belə, gərək düşmənlə yaxınlıq eləməsin.
- Dərviş.** Axı o nə günahın sahibidi?
- Qazi.** Ey Allahın mömin bəndələri, hər hansı təqdirdə sizə qəm gətirən, qayğınızı artıran şeylər barədə soruşmayın...
- Dərviş.** Ömrüm boyu minnətdar olaram sizə, eybi yox, mənə açıq deyin. Onsuz da dərdim başımdan aşır.
- Qazi.** Dikbaşlar yerüzünü dolaşıb, başdan-ayağa rəzillik yayır.
- Dərviş.** Kimi nəzərdə tutursuz? İnana bilmirəm, qardaşım siz deyənlən ola. Haqq-təala bunu mürtədlər barədə deyib, mənim qardaşımsa etiqad sahibidir.
- Qazi.** Allah mürtədlərə qənim olsun.
- Dərviş.** Deyillər, o hansısa bircə kəlmə sözə görə tutulub.
- Qazi.** Onsuz da Allah-təala yuxarıdan baxır. Gizli görüşlər şeytan əməlidir, zira möminlərə də bunun ziyanı var.
- Dərviş.** Mən qardaşımı yaxşı tanıyıram, o küfr danışmaz.
- Qazi.** Dinsiz adamın yeri əvvəl-axır cəhənnəmdi.
- Dərviş.** Mənim qardaşım o əməlin yiyəsi deyil, ola da bilməz!
- Qazi.** Sizdən ötrü əgər atanız, oğulunuz, qardaş və övrotləriniz, külfətiniz haqq-təaladan, onun elçilərindən irəlidisə, Allahdan mərhəmət ummayın.
- Dərviş.** Qardaşım şərin, iftiranın qurbanı olub.
- Qazi.** Allahın mömin bəndələri, şər işlərə, böhtana baş qoşmayın, zira şərin və böhtanın mahiyyəti günahdır.

- Dərviş.** Mən öz müsibətimi, ədalət tərəzində çəkmək istərdim.
- Qazi.** Günahkara nə göylər ağlayacaq, nə də yer üzü.
- Dərviş.** Əsl günahkara - bəli.
- Qazi.** O şəxs bədbəxtdi ki, öz ruhunu ləkələyir.
- Dərviş.** Və həm də öz vicdanını. ...Belə baxıram ki, insan həqiqətən böyük qəddardır. Qəddarlıq isə həqiqətə hamıdan artıq yaddır... Ayni əfəndi, Həsənle danışıb, razı salacağam onu. Mənbilən sözümdən çıxmaz.
- Qazi.** O kəs günahkardı ki, əl açıq, o da günahdı ki, kiməsə üz vurasan. Daha başqa sözün yoxdu? Arada gəl dəy. Onsuz da ara-sıra görüşürük.
- Dərviş.** *(Dərviş ayağa qalxıb Qazini tərək edir. Orada işıq sönür)*
(tamaşaçı ilə danışır) Qaranlıq düşən kimi hər şey dəyişir. Bu saat dəhşətli bir fəryad qoparsaydım belə üzümə bircə qarı açılmazdı. Kim bil, elə bu dəqiqə nə qədər adam dünyaya gəlir, çoxusu da ölürlər. Mənim dünyamdasa özgə şey yoxdu, sağım-solum kölgədi. Dörd bir həndəvərimdə vaxtın sakitcə daman damcıları, içimdəsə tam biganəlik, ölü bir sükut. Ya Rəbbi, mənə elə buna görə cəza verirsen? Duamı eşit, ya Rəbbi! Əhməd Nureddinə, onun darda olan qardaşı Haruna rəhmin gəlsin!
- (Elə bu anda divardan bir kölgə aralanıb dərvişə yaxınlaşır)*
(yalançı mehribanlıqla) Nə gec gəldin?
- Kölgə.**
- Dərviş.** Sifətin mənə tanış gəlir, ancaq kimliyin yadıma düşmür.
- Qazi.** *(xısn-xısn güldür).* Yadda qalmasam yaxşıdı. Məni bura dost adamlar göndərib.
- Dərviş.** Kimlər?
- Kölgə.** Əvvəl elə bildim bu gecə gəlməzsən. Yaman ləngidin.
- Dərviş.** Küçədə boş-bekar gəzirdim.
- Kölgə.** Tək?
- Dərviş.** Tək gözdüyüm bəyəm birinci dəfədi?
- Kölgə.** Hə də.
- Dərviş.** Yaxşı, ey dost adam, sözün varsa de, yoxdusa yol ver keçim.
- Kölgə.** Bayaقدan küçədə veyil-veyil gəzmirdin, noldu birdən tələsdin?
- Dərviş.** Gecənin gör nə vaxtıdı?!
- Kölgə.** Dayan, dayan. Səbrin olsun.
- Dərviş.** Bir saatdı yolumu gözləyirsən. Deyəcəyən söz yəqin dilinin ucunda olar.
- Kölgə.** Sənə söz çatdırmaq asan deyil... Bəlkə təkyədə danışmaq?
- Dərviş.** Necə istəyirsən...
- Kölgə.** Siz qərribə məxluqsuz. Tutaq ki, zarafat eləyirəm, olmaz yəni? Məsləhət budu, sən öz hərəkətlərini ölçüb-biçəsən.
- Dərviş.** Səhvən var, kimnən danışdığın yadından çıxıb.
- Kölgə.** Çıxmayıb. Yoxsa başın ağrıyar. Bir də məsciddə o minvalnan moizə eləsən, özündən küs.
- Dərviş.** Neynək... Sən dostlarına çatdır ki...

- Kölgə.** Mənim dostlarım elə sənin də dostlarını.
- Dərviş.** Olsun. Dostlara çatdır ki, məsləhətə görə minnətdaram. Sonra da biləsən ki, mən bütün əməllərimə görə Allahın və vicdanımın qarşısında cavabdehəm. Başa düşdün?
- Kölgə.** Düşdüm. Sən də başına vur ki, qalaya salınsan vay halına.
- Dərviş.** Mənim zərrəcə günahım yoxdu.
- Kölgə.** Heç kəs özünü günahkar saymır. Hər halda, ağrımayan başına dəsmal bağlama. Məndən deməydi.
- Dərviş.** Sözün elə budur?
- Kölgə.** Azdı? Lazım olsa deməyə yenə söz tapılar. Əvvəl hamı elə sənin kimi soruşur: elə bu? Düzdür, mənim mərd adamlardan xoşum gəlir, indi hamı beləsi? Adamın külli-aləmə tüpürməyi gəlir. Nə isə, səni xəbərdar elədim.
- Dərviş.** Bəlkə şikayət eləyim?
- Kölgə.** Şikayət? (*Əvvəlcə asta-asta, sonra da bərkdən qəhqəhə çəkib gülmür*). Kimə? (*yenidən gülməyə başlayır*) Mən səni ağı başında adam sayırdım. Zənnimdə yanılmışam. Yaxşı, səni xəbərdar elədim, bax öz kefinə. (*Elə kölgə kimi də yoxa çıxır*).
- Dərviş.** (*tamaşaçıya*) Hər halda şikayət etmək mənim hüququmdur. Qardaşımdan, onunsu məndən savayı bu dünyada kimimiz var? (*Yerindən tərpənilib gedir və keşikçi onun yolunu kəsir*)
- Keşikçi.** Nə lazımdı?
- Dərviş.** Müsəllim yerindədi?
- Keşikçi.** Neynirsən?
- Dərviş.** (*hiss olunur ki, sən dərcə qəzəblənib və içərisindəki qəzəbi güclə saxlayır*). Mən Mövləvi təkyəsinin şeyxiyəm. Əhməd Nurəddin. Müsəllimi görəmə görə.
- Keşikçi.** (*bir söz demədən dayanıb istehza ilə Dərvişin üzünə baxır və onun hövsələsi ilə çarpışandan sonra hardansa başqa bir keşikçini haraylayır*). Ehey! (*ona hay veririlər*) Burda nə bilim, hansısa bir iti azan dərviş müsəllimi görmək istəyir!
- Dərviş.** Müsəllim burdadı?
- Keşikçi.** Hər yoldan ötənə, biz dövlət adamları hesabat verməyə borclu deyilik.
- Dərviş.** Ey hörmətli dövlət adamı, mən - Mövləvi təkyəsinin şeyxi olan mən... dışımda qılınc çayı üzüb keçəndə, yağları doğrayıb biçəndə sən... sən dövlət adamı, bələkdə öz əskilərinə isladırıdın. Qandın?
- Keşikçi.** Məni maraqlandırmır sən kim olmusan, nəci olmusan, nə kimi igidlik göstərmisən, icazəsiz heç kəsi müsəllimin yanına buraxa bilmərəm.
- Dərviş.** Müsəllim məni şəxsən tanıyır.
- Keşikçi.** Mənə söz deyən olmayıb.
- Səhnə arxasından səs.** Burax gəlsin dərvişi!
- Keşikçi.** Buyur, Mövləvi təkyəsinin şeyxi, müsəllim səni gözləyir. (*Səhnənin "Müsəllim" küncündə işıq yanır. Müsəllim pəncərə qarşısında əllərini arxasında cütlayıb dayanıb. Dərviş içəri girəndə bir anlığa çevrilib baxır ki, elə bil onu birinci dəfədi görür. Dərviş salam versə də, Müsəllim onun salamını almır*).

- Dərviş.** Məni qardaşımın taleyi maraqlandırır.
- Müsəllim.** *(handan-hana, biganəliklə)* Qardaşın? Nə qardaşın? Qardaşın bura nə dəxli?
- Dərviş.** Ola bilsin bu işi sizdən xəbərsiz tutublar. Yoxsa, ola bilməz ki... Baş verən hadisəyə görə həddindən artıq təəssüflənirəm. Camaat illər uzununu Allaha və dinə sədaqətlə xidmət göstərmiş mənim kimi adama birtəhər baxır. Bu olsa-olsa, bilə-bilə xəyanətdi.
- Müsəllim.** *(bir müddət diqqətlə Dərvişə baxır, sonra yenə də çevrilib halını pozmadan pəncərədən bayıra baxmağa davam edir)* ...Sora...
- Dərviş.** Ola bilsin, qardaşım layiq olmayan, çiy bir iş tutub, amma bilmirəm o nə işdi. İnanmıram ciddi məsələ olsun, odu ki, təvəqqəm budu - bu işdən ciddi şəkildə maraqlanasız...
(Araya üzücü bir sükut qonur).
- Müsəllim.** *(laqeyd bir tərzdə)* Nəyin tutulub sənin? Qardaşın?
- Dərviş.** (baş a düşür ki, bu vaxtacan danışdıqları əbəsmiş) Bəli, qardaşım.
- Müsəllim.** Nə üstündə?
- Dərviş.** Gəlmişəm sənənn öyrənim.
- Müsəllim.** Çox əcəb, nə üstə tutduğun bilmirsən. Amma durub gəlmişən xahiş-minnətə?!
- Dərviş.** Xahiş-minnətə gəlməmişəm.
- Müsəllim.** Onda xeyir ola?
- Dərviş.** Bilmək istəyirəm, qardaşımı niyə tutublar?
- Müsəllim.** Lehinə, yaxud əleyhinə şahidlər varmı? Başqa adlar necə? Kimlərən əlbir olub?
- Dərviş.** Heç bir ad çəkə bilmərəm.
- Müsəllim.** Onda bizdən nə istəyirsən?
- Dərviş.** Necə yəni nə istəyirəm? Qardaşım barədə həqiqəti bilmək cinayətdi? Bu həm Tanrı, həm də bəşər qanunlarına görə mənim borcumdu. Məlumunuz olsun ki, əgər öz haqqıma etinasızlıq göstərsən, üzümə baxan da olmaz. Başa düşürəm, haçandan bəri biz heyvandan bətər günə qalmışıq?
- Müsəllim.** Düz demirsən. Kimin haqlı olmağı asılıdı vəziyyətdən. Sən qardaşını müdafiə eləyirsən, mənə qanunu. Qanunsa, məlumun olsun ki, çox sərti, mən də qanunun quluyam.
- Dərviş.** Qanun sərti deyə biz canavar olmalıyıq?
- Müsəllim.** Biz qanunun keşiyində canavar kimi durmalıyıq, yoxsa qanuna diş qıcatmalıyıq?
- Dərviş.** İnsana pislik eləməyə nə var ki?! Çətini yaxşılıqdi.
- Müsəllim.** Sən qardaşını qanuna zidd olaraq müdafiə eləyirsən. Mənə heç vaxt qanunu tapdayıb keçə bilmərəm.
- Dərviş.** Belə görünür ki, mənim bura gəlişim nahaqdi.
- Müsəllim.** *(Müəmmal bir şəkildə)* Bəlkə də... *(Bunu deyib üzünü çevirir, Dərviş xudahafızlaşmadan çıxır və "Müsəllim" küncündə işıq sönür).*
- Dərviş.** *(Səhnə önünə gəlir, tamaşaçı ilə danışır)* Yox. Qətiyyən! Mən bu şəhərdə, dərvişlər tərifiyəndə hər halda özümə görə bir şeyəm. Ümitsizlik məni çulğadıqca, içərimdə bir fikir get-gedə durulur ki, təslim olmaqdan keçib... Bu gün ağzıma su-suluğuyunan dəyməyib. Hardansa təzə bişən çörək qoxusu gəlir. Təkyənin bağçasına, buranın iyinə-qoxusuna öyrəşmişəm. Bu qoxu mənə həmişə rahatlıq

gətirir, dünyanın bütün işlərinə yuxarıdan aşağı baxmağı öyrədir. Bu bağçada hər ağac, hər kol, hər yarpaq mənə tanışdı. Amma, mənə bu axşam təkyə bağçasının, yarpaqların, kolların qoxusuna yad bir nəfəs, insan nəfəsi qarışıb.

(Dərviş birdən ayaq saxlayır).

Kimdən?

Qaçqın. *(Ağacın dalından çıxır, ətrafına baxa-baxa, ehtiyatla)* Mövlanə təkyəsinə pənah gətirən adam kim olar? Məni qovurlar. Bura pənah gətirmişəm.

Dərviş. Çıxıb getsən yaxşıdı.

Qaçqın. Hara? Getməyə yerim var?

Dərviş. Mövlanə təkyəsi oğruya, dələduza sığınacaq deyil. Burdan nə qədər tez getsən o qədər yaxşıdı. Heç kəsin işinə qarışmaq fikrim yoxdu.

Qaçqın. Məni qovursan, deməli qarışmışan.

Dərviş. Getməyin məsləhətdi.

Qaçqın. Dünyada yaxşılıq qalır. Tale kəmfürsətdi, bilmək olmaz.

Dərviş. Mən səni tanımıram. Bilmirəm nə yuvanın quşusan.

Qaçqın. Dedim ki, qovurlar məni, qaçmışam.

Dərviş. Boş yerə qovmazlar. Yəqin günahın var.

Qaçqın. Heç kəsə pisliyim dəyməyib.

Dərviş. Hər halda burda qalmaq olmaz.

Qaçqın. Göz gördü mənə onların əlinə vermək də insafdan deyil.

Dərviş. Səhər obaşdan durub görəllər.

Qaçqın. Çalışaram heç kəsin gözüne görükməyim. Sabah axşamacan möhlət ver.

Dərviş. Mümkün deyil.

Qaçqın. Onda xəbər elə, məni tutsunlar, divarın o üzündədilər.

Dərviş. Nə onları çağıracam, nə də səni gizlədəcəm.

Qaçqın. Elə bilirsən yaramaz adamam? Dedim axı, pislikdən işim yoxdu.

Dərviş. Hardan qaçmışan?

Qaçqın. Adam hardan qaçar? Zindandan.

Dərviş. Necə qaçmışan?

Qaçqın. Fürsəti əldən vermədim.

Dərviş. Adam öldürmüşən?

Qaçqın. Yox.

Dərviş. Bədəməl də deyilsən?

Qaçqın. Yox.

Dərviş. Yox, yox. İşin üstü açılar, hər ikimiz yanarıq.

- Qaçqın.** Oda atırsan mənə?
Dərviş. Yaxşı, özün bil. Bağın aşağısında yıxıq-sökük daxma var, göyөрçin yuvası. Sabah axşamacan qalarsan orda... Tutsalar, denən heç kəsin xəbəri yoxdu.
- Qaçqın.** Çalışaram ələ keçməyim.
Dərviş. Hesab ələ, bir-birimizi tanımırıq.
- Qaçqın.** Arxayın ol.
Dərviş. Yeməyə bir şey gətirim?
- Qaçqın.** Nə əziyyət? Onsuz da görürəm, əməlinə peşmansan.
Dərviş. Nədən bildin?
- Qaçqın.** Bildim də. Dərindən fikirleşsən, mənə satacaqsan.
Dərviş. Yaxşı, səhərə az qalıb, get yat. Mənbilən, ümid yerin yoxdu.
- Qaçqın.** Öz dərdimi özüm çəkərəm. Mənnən arxayın.
Dərviş. Hardan bilirsən mənim dərdim var, ya yox?
- Qaçqın.** Dərdli adam başqasının dərdinə şərikdir olar.
Dərviş. Axı sənə yaxşı tanımıram, nə yuvanın quşusan, bilmirəm.
- Qaçqın.** *(ahəngini dəyişir)* Şeyx Əhməd Nureddin, qardaşın Harunun yanından gəlirəm.
Dərviş. *(heyətdən az qalır qışqırsın)* Qardaşın Harun? Sən hara, o hara?
- Qaçqın.** Dedim axı, zindandan qaçmışam, Harun dedi, qardaşım Əhməd qoy mənə ölümdən qurtarsın. Bir-iki gün möhlətim var.
Dərviş. Yaxşı. Demədi nə üstündə tutulub?
- Qaçqın.** Yox. Sözü bu oldu ki, nə qədər iş-ışdən keçməyib, qardaşım gəlsin mənə qurtarsın.
Dərviş. Yaxşı. Sən get, dediyim yerdə gizlən. Yox, dayan! Adın nə oldu?
- Qaçqın.** İsaq. Sağ ol. Bilmək olmaz, bəlkə görüşmədik.
Dərviş. Niyə? Dünya çox balacadı.
- (Qaçqın necə peyda olmuşdusa, eləcə qeyb olur).*
- Dərviş.** *(tamaşaçı ilə danışır)* Ona köməyim üzə çıxsə, sədəməsi qardaşıma da toxunar. Həm mənə, həm də qardaşıma. Axı... mən də beşer cinsindənəm. *(Birdən hiss ələyir ki, burda kimsə başqa bir adam da var).* Kimsən?
(Molla Yusif qaranlıqdan üzə çıxır)
 Molla Yusif?! Burda neymirsən?
- Molla Yusif.** *(həlmə pozmadan)* Mənim hər gecə bağda gəzişməyim var.
Dərviş. Gör ha...
- Molla Yusif.** Heç kəs bilmir. Yaxşı hava var. Gecə yarısı, sənnən xeyir ola?
Dərviş. Molla Yusif, yeni deyirsən bu təmiz havadan bizə pay düşür? Guya, bu boyda dünyada təksən?!
- Molla Yusif.** *(kinayə ilə)* Sən tək deyildin axı.

- Dərviş.** *(başə düşür ki, Molla Yusif onun qaçqınla olan söhbətini eşidibdir).* Eşitdin?
- Molla Yusif.** *(başə ilə təsdiq edir).*
- Dərviş.** Komanı nişan verdim, inanmıram belə tezliklənx çıxıb gedə.
- Molla Yusif.** Şeyx Əhməd, sən bilən düz elədin?
- Dərviş.** Nə bilim, qorxuram günaha batam. Elə təkyənin də adına ləkədi. Düz demirəm, Molla Yusif?
- Molla Yusif.** Bəlkə də. Qaçqının özü nə deyir? Nə günah sahibidi?
- Dərviş.** Nə bilim, vallah, soruşmadım.
- Molla Yusif.** Qaladan qaçıb?
- Dərviş.** Deyəsən. Bəlkə elə onu tutdular, xəbərimiz yox.
- Molla Yusif.** Belə tezliklənx? Özünü bilməməzliyə qoyma, Şeyx Əhməd.
- Dərviş.** Quramı köçürüb qurtara bildinmi, Molla Yusif?
- Molla Yusif.** Niyə soruşursan?
- Dərviş.** Əla xəttathğın var, Molla Yusif. Sənin yerin İstambuldu.
- Molla Yusif.** Niyə?
- Dərviş.** Əllərin qızıldı, bu sənətin qədrin bil ki, sonradan peşman qalmayasan.
- Molla Yusif.** Qalmaram, Şeyx Əhməd. Mən ki, qaladan qaçan sərsəriyə sığınacaq vermərəm.
- Dərviş.** Nə bilmək olar, Molla Yusif, bəlkə o sərsəri dediyin həmin o binəva, sənənən, mənənən dürüst adamdı.
- Molla Yusif.** Sən öz payına söylə.
- Dərviş.** Doğrusunu axtarsan, o mənə qardaşım Harundan soraq gətirib.
- Molla Yusif.** Nə soraq?
- Dərviş.** Harun xəbər göndərüb ki, nə çarə var, onu zindandan qurtarım.
- Molla Yusif.** *(qərübə tərəfdə gülümsünür)* Fikrin nədi?
- Dərviş.** Nə bilim, vallah, istəyirəm müftiyə şikayət eləyim, sonra da bir diləkçə yazım.
- Molla Yusif.** Diləkçən Harunu qurtaracaq?
- Dərviş.** Burda əncam çəkən olmasa, özgə çarəm qalmır.
- Molla Yusif.** Məsləhət deyil, Şeyx Əhməd. Başına bəla açma.
- Dərviş.** Məsləhətinə görə sağ ol, Molla Yusif. Öz ağıtım özümə bəsdə.
- Molla Yusif.** Hər halda məsləhət deyil, hər yoldan ötən sərsəri ilə ağız-ağıza verəsən. Haqq divanından qaçan bir oğrunun, yolkəsənin birisiyənx.
- Dərviş.** Yox, Molla Yusif, mənə yolundan döndərmə, döndərə də bilməzsən.
- Molla Yusif.** Daha sözüüm yoxdu. Gecən xeyrə, Şeyx Əhməd.
(Uzaqlaşır)
- Dərviş.** Gözüme yuxu getməz, yediyim-içdiyim canıma sinməz, məsciddə camaatın qabağında ağızımı açmağa söz tapmaram. Başımı qaldırub mənə tanıyanların gözünün içinə necə baxaram?! Qardaşım darda, məndən aman gözləyir. Müftini görməliyəm. Dadıma çatsa, o çatar.

(Dərviş qətiyyətlə yerindən tərpənilir. Qarşısını qarovulçu kəsir).

Qarovulçu. Müfti yoxdur. Şəhərdən çıxıb gedib.

Dərviş. Haçan gələr?

Qarovulçu. Kim bilir?!

Dərviş. Çoxdan gedib?

Qarovulçu. Bilmirəm.

Dərviş. Bilən yoxdu?

Qarovulçu. Deyə bilmərəm.

Dərviş. Neyləyim bəs? Müfti özü demişdi, gəl. Vacib işim var. Görək onu görəəm.

Qarovulçu. Dedim ki, yoxdu. Çıxıb gedib.

Dərviş. Evidə bilməmiş olmaqlar.

Qarovulçu. Deyə bilmərəm. *(Birdən qarovulçu Dərvişin üzünə zəndlə baxır).*

Sən Əhməd Nurəddin deyilsən?

Dərviş. Həə, mənəm. *(O da zəndlə qarovulçunun üzünə baxır və birdən onu tanıyır).*

Zaim! Qara Zaim!

Qara Zaim. Özünü ki, var! Çox dəyişmişən! Səni bu qiyafədə ancaq mən tanıyaram. Ayrısı tanımaz.

Dərviş. Sənsə əvvəlki Qara Zaimsən.

Qara Zaim. Yox, canım. İyirmi il sənə zarafat gəlməsin. Keç içəri görüm.

Dərviş. Ay sənin oyunun olsun, Qara Zaim.

Qara Zaim. Doğrudan özü çağırıb səni?

Dərviş. Bəs necə?! Onu görməliyəm. Tez gələcək?

Qara Zaim. Düzələr, Əhməd. Düzələr.

Dərviş. Ey, Qara Zaim. Yadındadı o günlər?

(Qara Zaim cavabında yazıq-yazıq gülümsəyir).

Dərviş. *(Qara Zaimdən daha çox tamaşaçı üçün danışır)* Bu qarşımda dayanan Qara Zaimin olsa-olsa kölgəsidir. Siyirmə qılınc düşmənin üstünə atılan, kiminsə sinəsini yarıb özünə yol açmayınca aram olmayan o qorxmaz igidin heç kəsilib atılan dırnağı deyil bu Qara Zaim. İndisə qarşımda yazıq-yazıq dayanıb. Olub adicə ev qarovulçusu, sədəqəyə möhtac bir zavallı.

Qara Zaim. *(sevinc qarışıq yazıq bir tərzdə)* Pis dolanmıram, Əhməd. Şükür olsun. Müfti inanır mənə. Bir növ qarovulçuların böyüyüyəm. Lazım gələndə təlim keçməyim də var.

Dərviş. Axı sənə qeyriləri kimi mülk düşür. Bu saat öz bağ-bağçanda oturub dincələrdin. Halaldı sənə.

Qara Zaim. Verirdilər, özüm istəmədim. Şikayətçi deyiləm. Elə bilirsen burda işləmək asandı?!

Dərviş. Sən elə bir igiddin ki, Qara Zaim! Elə bir igiddin ki!.. Sənə igid deyirəm ey!

Qara Zaim. Doğrudan yəni o günlər yadındadı?

- Dərviş.** Əlbəttə. Gözümün qabağına birinci sən gəlirsən.
- Qara Zaim.** Yəni nə təhər?
- Dərviş.** Döyüş meydanında. Qolların dirşeyəcən çırmalı. Şimşək kimi çaxırsan.
- Qara Zaim.** Daha demə.
- Dərviş.** Nə yaxşı gəlib səni gördüm. Çox şadam.
- Qara Zaim.** Ayaq saxla, tələsmə.
- Dərviş.** Getsəm yaxşıdı.
- Qara Zaim.** Dayan görüm ey, qaçaqaçdı? Müfti burdadı, öz evində. Get dey. Onu görməyin vacibdise. Xəbər alsə, denən mən buraxmışam. Ya da söylə, özün çağırırdımisan.
- Dərviş.** O çağırmaıyb. Özüm durub gəlmişəm.
- Qara Zaim.** Bilirəm. Amma elə o cür de. Huşsuzun biridi. Məndən söz düşsə, olub-keçənlərdən bəhs elə. Yaxşı, get. Bax o qapıya...
(Səhnənin "Müfti" küncündə işıq yanır. Müfti şişman bir adamla oturub şahmat oynayır. Dərvişin içəri girməyinə müfti heç bir sifət göstərmir. Dərvişin salamına zərrəcə məhəl qoymur, heç başını qaldırıb onun salamını da almır).
- Müfti.** İşlər düz getmir, Malik.
- Malik.** Görürəm.
- Müfti.** Ay gördün haa...
- Malik.** Niyə? Görürəm, nəşə düz getmir.
- Müfti.** Həmişə mənim vəziyyətim yaxşı olardı.
- Malik.** Bu dəfə yox.
- Müfti.** Bu oyundan ağlın nə kəsir?
- Malik.** Hardasa səhv oynamışam.
- Müfti.** Bəs onda niyə mən uduzuram?
- Malik.** Nə bilim...
- Müfti.** Bəlkə sən deyən düzdü?
- Malik.** Oyunu düz qurmadım.
- Müfti.** Atın necə gəlib çıxıb bura?
- Malik.** Doğrudan ha. Deyirəm axı bura gedə bilməz.
- Müfti.** Onda şah.
- Malik.** Şah dedin, şeyx gəlib çıxdı.
- Müfti.** Oyuna fikir ver.
- Malik.** Yox, yox, vəziyyətim ağırdı.
- Müfti.** At oldu mənim.
- Malik.** Mat?!
- Müfti.** Şeyx? Nə şeyx?

- Malik.** *(sevincək dərvişi göstərir, müfti dönüb baxır).* Bunu deyirəm də.
- Müfti.** *(Son dərəcə laqəydcəsinə)* Şahmat oynaya bilirsən?
- Dərviş.** O qədər də yox.
- Müfti.** Onda niyə gəlmisən?
- Dərviş.** Özün buyurmusan gəlim.
- Müfti.** Mən buyurmuşam? Hə, hə. Kimə, nə vaxt? Hava necədi?
- Dərviş.** Gün-göyçək. İsti.
- Müfti.** Qışda da belə deyirdilər. Amma soyuq oldu.
- Dərviş.** Qışda soyuq olar da.
- Müfti.** Doğrudan?
- Dərviş.** Öyrəşincədi.
- Müfti.** Adam darıxır. Şahmatnan aran necədi?
- Dərviş.** Miyanə....
- Malik.** Dedi, yaxşı oynaya bilmir.
- Müfti.** Onda niyə gəlib?
- Malik.** Yəqin bir xahişi var.
- Müfti.** Kimdi bu?
- Dərviş.** Mən Mövləvi təkyəsinin şeyxiyəm. Adım Əhməd Nurəddindi. Mələmunuz olsun ki, qardaşım Harunu tutub zindana salıblar. Səbəbi bilinmir. Bura ədalət axtarmağa gəlmişəm, özü də həmin ədaləti səndən umuram.
- Müfti.** *(Yerindən qalxıb tənbəlcəsinə var-gəl etməyə başladı)* O gün bu barədə İstambul müftisiynən danışdım. Deyir, ağıllı adam təkcə öz bildiyinə yaşamaz. Mənsə ona başqa söz deyirdim... Sözüüm yadımdan çıxdı.
- Malik.** İstambul müftisinnən danışdırdın.
- Müfti.** Yox. Hə, hə... ədalət barədə. (Bir müddət susur, elə bil yorulur, ya da ki, Dərvişin burda olduğunu yaddan çıxarır).
- Dərviş.** ...Mən xahişə gəlmişəm.
- Müfti.** Yorulmuşam ey.
- Dərviş.** Gəlməyə bilməzdim.
- Müfti.** Maraqsızdı hər şey...
- Dərviş.** Çalısaram maraqlı olsun. Sən ədalətdən söz açdın. Ədalət sağlamlığa bənzəyir. Barəsində o zaman danışrlar ki, bir də görürlər lələ köçüb, yurdu qalıb. Ədalət doğrudan da qeyri-müəyyəndi, amma ən ümdə vəzifəsi ədalətsizliyi məhv etməkdə.
- Müfti.** Maraqlıdı... Doğrudan maraqlıdı. Eyni bir fikri çox adam söyləyə bilər?
- Dərviş.** İki əl bir-birinə bənzəmədiyi kimi iki həqiqi fikir də eyni ola bilməz.
- Müfti.** Həqiqi fikir deyəndə nəyi nəzərdə tutursan.
- Dərviş.** O fikri ki, onun üstündən sükutla keçilir.

- Müfti.** Yaxşı sözdü, amma dəqiq deyil. Sora?
Dərviş. Qardaş - Allah tərəfindən bizə göndərilən bir kəsdə ki, biz bunu Allahın iradəsi və hökmü kimi qəbul eləyirik. İstərdim mənim qardaşım bir anlıq sənin qardaşının yerində olsun. Lakin, bir halda ki, o sənin qardaşın ola bilməz, çünki o mənim qardaşımdı, mənə döndüb sən ola bilmərəm, çünki Allah belə buyurub. Bilirəm sənin qulaq asmağın müşkül məsələdi, amma mən öz dərdimi danışmağa məcburam.
- Müfti.** Sora?
Dərviş. Sorası odu ki, mənim qardaşım var, qalada dustaqdı.
Müfti. Hansı qalada?
Dərviş. Şəhərin yuxarısında.
Müfti. Bildim, sora?
Dərviş. Qalaya pis adamlar, dələduzlar, canilər, quldurlar salınır. Burdan belə nəticə hasil olur ki, azadlıqda qalan təkçə ağıllılardı. Amma belə deyil. Sarsaqlar da azadlıqda gəzir, əgərçi bunu gizlətməyi, pərdələməyi bacarıllarsa. Həyatda istədiyi cür yaşamaq haqqı olanlar da azadlıqda qala bilir. Mənim qardaşımsa heç birinnən deyil.
- Müfti.** Nə üstədə tutulub?
Dərviş. Atasının sözünə qulaq asmadığına görə.
Müfti. Başa düşmədim.
Dərviş. Atam əli qabarlı, kənd adamıdı. Oğluna məsləhət görmüşdü ki, həyəət-bacamı atıb getməsin, torpaq yiyəsiz qalar. Şəhərlər tünlүkdü, yer çatmır, yeyən ağız çoxdu, imkansız az. Bir gün görəcəksən bir tikə çörək üstündə baş yarılar. Qardaşım böyük sözünə qulaq asmadı.
(Müfti get-gədə Dərvişə və onun sözünə marağını itirir).
- Müfti.** Kim qulaq asmadı?
Dərviş. Qardaşımdan danışsıram.
(Müfti heç qulaq asmır. Malik başını sinəsinə dayayıb mürgü vurur).
- Müfti.** Yorulmuşam, çıx get.
Dərviş. Sözümü qurtarmamışam.
Müfti. Dedim ki, çıx get.
Dərviş. Əmr elə, onu buraxsınlar.
Müfti. Kimi?
Dərviş. Qardaşımı.
Müfti. Yaxşı, get sabah gəl. Ya da Malikə deyərsən.
Malik. *(vahimə içində yuxudan ayılır)* Kim, nə?
Müfti. Lap darıxdım ey...
Malik. Bəlkə bir əl də oynayaq?
Müfti. Məni tənğə gətirdi.
(Müfti bir söz demədən çevrilib gedir. Malik də onun dalınca)
Malik. Dedi, sabah gəl.

- Qara Zaim.** Deməli sabah.
Dərviş. Hə, özü çağırdı.
Qara Zaim. Sabaha çağırmağı yaxşıdı. Adətən heç kəsi çağırır. Deməli, üreyinə yatmışsan... Sənnən bir təvəqqəm var.
Dərviş. De gəlsin, Qara Zaim. Utanma.
Qara Zaim. Mənim kim olduğumu burda bilən yoxdu, elə bilirlər mən elə anadan bu cür aciz-avara doğulmuşam. Söhbət müftidən getmir.
Dərviş. Olmaya əlindən xata çıxıb?
Qara Zaim. O mənada yox. Deyirlər, ta mən işə yaramıram.
Dərviş. Qovurlar işdən?
Qara Zaim. Belə çıxır ki, qovurlar da. Qoy müfti məni saxlasın. Vuruşmaq əlindən gəlməsə də, neynəmək... qapılarda gözət çəkməyi ki, bacarıram. Mənə ildə yüz quruş verillər.
Dərviş. Çox deyil, Qara Zaim. Vuruşmağına vuruşa bilmirsən, ancaq əlində ki, yatağan qılınc tutarsan. Günahsız bir adamı azad etmək üçün işə girişsən, neçə quruş istəyerdin? Heç nəyin üstündə tutublar onu. Yüz quruşa razı olardın?
Qara Zaim. Danışdığın gerçəkdi?
Dərviş. Yox, sən mənə düzünü de.
Qara Zaim. Qara Zaim olsaydım, bircə quruş da götürməzdim. Vur-tut yüz quruş?
Dərviş. İki yüz olsun.
Qara Zaim. İki yüz quruş! Ya Rəbbi! İki yüz quruşla üç il dolannam. Həmin adam günahsızdı deyirsən? Hardadı ki?
Dərviş. Qalada yatır.
Qara Zaim. Deməli, iki yüz quruş. Özü də günahsız... Yox, mən bacaran iş deyil.
Dərviş. İyirmi il bundan qabaq razı olardın?
Qara Zaim. Bəlkə də.
Dərviş. İndi yox?
Qara Zaim. Çətin.
Dərviş. Özün bil.
Qara Zaim. İşdi, məni burdan qovsalar, səni axtarım tapım?
Dərviş. Qovsalar, hə. Görüm neynirəm?!
Qara Zaim. Hər halda sabah müftiyə dil yetirməyin yerinə düşər.
Dərviş. Arxayın ol.
Qara Zaim. Az qala yadımdan çıxmışdı. Səni bir dərviş axtarırdı.
Dərviş. Nə dərviş? Kim ola?
Qara Zaim. Ahıl adamıydı. Tez-tez öskürürdü.
Dərviş. Hə, Hafiz Məhəmməd. Hara getdi?

Hafiz Məhəmməd. *(Qapının dalından çıxır)* Burdayam, Şeyx Əhməd. (öskürür).

Qara Zaim. Şeyx Əhməd, xahişim yaddan çıxmasın.

Dərviş. Arxayın ol, Qara Zaim.

Qara Zaim. Mən getdim. Birdən lazım ollam, xudahafiz.

(Qara Zaim gedir)

Hafiz Məhəmməd. Gedək təkyəyə.

(asta-asta gedirlər).

Dərviş. Nə olub? Rəngin qaçıb.

Hafiz Məhəmməd. Nə bilim. Rəngdi də .

Dərviş. *(Bir qədar şən)* Düzünü də, qazinin arvadıynan söhbətə görə mənəncin inciməmişən?

Hafiz Məhəmməd. Nə söhbət, nə arvad?

Dərviş. Bizim şəhərdə vur-tut birçə qazi var, o qazinin də vur-tut birçə arvadı. Hasanın bacısını deyirəm.

Hafiz Məhəmməd. O bacı-qardaşın adını bir yerdə çəkmə. Elə bil bir atanın belindən gəlməyiblər. (Onu öskürək tutur).

Dərviş. Yəqin onu da bilirsen ki, müftinin yanında olmuşam. Harunun işinə görə.

Hafiz Məhəmməd. Xəbərdən xəbərini yoxdu?

Dərviş. Nədi ki?

Hafiz Məhəmməd. Sorağı sənə çatmayıb deməli...

Dərviş. *(Bir anlığa duruxub qalır)* Qardaşımnan bağlı...

Hafiz Məhəmməd. Hə də.

Dərviş. Sağdı?

Hafiz Məhəmməd. *(Köks ötürür)* Öldürüblər. Üç gün bundan əvvəl.

Dərviş. *(Bir müddət ildırım vurmuş kimi donub qalır)* ...Deməli belə...

Hafiz Məhəmməd. Özünü ələ al. Gedək onun ruhuna duaçı olaq.

Dərviş. Ay yazıq qardaş...

(Molla Yusif də gəlir, onun əlində kasa var).

Molla Yusif. Al, ye. Dünəndən dilinə bir şey dəyməyib. *(Dərvişin qabağına kasanı qoyur. Molla Yusiflə Hafiz Məhəmməd bir qıraqda dayanıb baxırlar).*

Dərviş. *(Yeməkdən bir tikə götürən kimi dərdi yadına düşür).*

Hafiz Məhəmməd. Yesənə.

Dərviş. Yeyə bilmirəm. Tikə ağzımda böyüyür. (Ayağa durub getməyə hazırlaşır).

Hafiz Məhəmməd. Hara belə?

Dərviş. Hara gəldi...

Hafiz Məhəmməd. Heç yana getmə. Mənası yoxdu. Qal burda.

Dərviş. Necə qalım?

Hafiz Məhəmməd. Qal da. Ağlayıb ürəyini boşaldarsan.

Dərviş. Göz yaşım quruyub. *(Birdən onu hönkürtü boğur, tezəcə də bu hönkürtünü əli ilə qapayır).* Mən gedim.

Hafiz Məhəmməd. Hara belə?

Dərviş. Ayaqlarım hara getsə, ora...

(Hafiz Məhəmmədlə Molla Yusif başları aşağı hərəsi bir küncə çəkilib gedirlər. Dərviş ayaqlarını sürüyə-sürüyə "dolaşır". Arabir ayaq saxlayıb tamaşaçı ilə "dərdləşir").

Dərviş. Getməyə bir yerimmi var? Amma gedirəm. Hardasa yazıq Harunun izi qalıb... Odey, körpünün altından tanış, doğma çay axır, çayın o biri üzündə qupquru torpaq uzanıb gedir. Mənim orda baxışlarım gəzib, ayağımsa indiyəcən ora dəyməyib. Qalaya gedən yol ordan başlayır. Bu yerden qardaşım keçib, gəder-gəlməzə gedib qayıtmayıb. Mən də o yolnan gedim görüm...

(Dərviş keşikçi ilə qarşılaşır və bir müddət keşikçiyə matdım-matdım baxır).

Keşikçi. Nə lazımdı, dərviş?

Dərviş. Bura tək gələn olub heç?

Keşikçi. Sən gəlmisən də. Qalada adamın var?

Dərviş. Var. Qardaşım.

Keşikçi. Bizə görə qulluq?

Dərviş. Onu görə bilərəm?

Keşikçi. Səni də tutub ora salsalar, bəlkə gördün.

Dərviş. *(Öz-özünə)* Mən günahkarı bağışla, qardaş. İndi nə sənin, nə də mənim kimsəmiz yoxdur, mən səni, sən məni itirməzdən qabaq itirmişdim, bəlkə də yox. Bəlkə də bu bağlı darvazanın qabağında dayandığımı zənn eləmişən, bəlkə də son nəfəsəcn qardaş köməyinə möhtac olmusan. Allaha şükür ki, sən mənə qədərincə inanmışan.

Keşikçi. Nə pıçıldayırsan?

Dərviş. Ölənin ruhuna fatihə.

Keşikçi. Sən fatihəni dirilər üçün oxu, onların işi daha müşküldü.

Dərviş. Bu qapılardan çox adam girib?

Keşikçi. Çıxanlardan çox. Hamısı hesabdadı.

Dərviş. Harda?

Keşikçi. Qəbristanlıqda. İndisə kürtün burdan.

Dərviş. Səni bura nə sifətnən bağlayıblar?

Keşikçi. Bir dəfə içəri girsən, avazın ayrı gələr.

Dərviş. Yəqin elə bir gün yetişəcək.

İkinci hissə gələn sayımızda